

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. 2. Dicta quaedam de harmonia mundi. Inesse musicam singulis rebus. Origo Musicae. De cantu Ecclesiastico. Eum antiquissimum esse. An instrumenta musicalia admittenda in Ecclesia. Primus organorum ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

§. II.

Dieta quadam de harmonia mundi. Inesse musicam singulis rebus. Origo musica. De cantu Ecclesiastico. Eum antiquissimum esse. An instrumenta musicalia admittenda in Ecclesia. Primus Organorum usus.

Platonici cum vidissent omne quod vivit cantibus permulceri, cœlestem animam, qua universum animaretur, originem sumpsisse autumant à musica. Nam & eloquium Dei è nihilo cuncta creatis musicum cantum fuisse scribunt *p*, & omnia musicis proportionibus constare asseverant. Ipsam animam rationalem ex harmonia componi falsò quidam ex ipsis arbitrantur, quem errorem egregiè confutant Nemesius *q*, Isidorus Pelusiota *r*, & ex recentioribus Marsilius Ficinus *s*. De mystica Angelorum harmonia agit Dionysius Areopagita cap. 10. Cœlestis Hierarchiæ. De musica sive consonantia Christi ad nos, & quomodo simplum Salvatoris nostri duplo nostro concinat ad salutem, doctè, & diffusè differit Augustinus initio libri quarti de Trinitate. Nolo hic autem cum Scipione somniantem cœlos conscendere, & cum Aurelio Macrobio *t* Pythagoricum cœlorum concentum speculari. Nolo ex Epicuri intermundiis imaginariam musicam huc deducere. Nolo siderum, mundique harmoniam inutili curiositate investigare. Quomodo videlicet terra cum Luna conveniat: aqua cum Mercurio, & Saturno interfonet: reboet cum Jove, & Venere aer: ferveat ignis cum Sole, & Marte: quo sonitu lapides, & metalla Marti respondeant: herbae cum Jove, animalia cum firmamento. Hæc lascivientis ingenii lucubramenta curiosam quidem, sed parum solidam doctrinam continent. Scripsit de harmonia mundi Franciscus Georgius Venetus vir Platonici, & Cabalistic plus justo additus insigne volumen, jucunda magis, quam necessaria subtilitate juxta Ecclesiasticam censuram expurgandum, quod in tria Cantica di-

visit. Cantico primo tractat de Deo, quatenus est principium & finis univerforum; & de suavissima consonantia, qua ad invicem, & cum supremo Archetypo resonant creaturæ. Cantico secundo demonstrat quàm multiplici consonantia omnia membra cum capite Christo conveniant. Tertio agit de hominis cum suo opifice, de minoris cum majori mundo concordantia, de concentu quem faciunt homines boni cum Deo: Tum de corporis & animæ harmonia in melius mutanda per resurrectionem, deque æterna pausa in cœlesti beatitudine. Scripsit etiam de humana, & mundana musica diffusissimè Robertus à Flud, sive de Fluctibus Oxoniensis in sua utriusque Cosmi historia. Sed ejus harmoniam Joannes Kepplerus Mathematicus libro de harmonia mundi in quinque tractatus diviso, itemque in Mystero Cosmographico fallacem, & dissonam multis rationibus esse contendit. At Robertus in Proscenio Veritatis, & in Monochordo Mundi acriter setuetur, & rationes Keppleri evertere conatur. Ambo autem Andabatarum more in tenebris digladiantur, nam extra Ecclesiæ castra militantes, cum careant fide per dilectionem operante, vera etiam & consonanti musica caruisse dignoscuntur. Ipsos consulat cui licet, & libet. Doctius de hæc musica, & adversus Fluddi mendacia disserunt viri doctissimi Marinus Merfennius in insigni suo Commentario super Genesim, & Athanasius Kircher in sua Musurgia universalis. Aliam item mundi visibilibus harmonicam dimensionem tradit vir peritillimus rei Mathematicæ Marius Bettinus Bononiensis *u*. Hanc eandem universi harmoniam antiquiores Sophi pertractant Trillemegistus, Plotinus, Proclus, Jamblicus, Maximus Tyrius, Chalcidius, & alii Platonici passim, Heraclides in Allegoriis Homeri, Clemens Alexandrinus initio orationis ad Græcos. Boëtius lib. 1. musicæ, Plutarchus in questionibus Platoniciis, & libro de animæ procreatione ex Timæo Platonis, Plinius lib. 2. Macrobius in somnium Scipionis, Censorinus, Martianus Capella, & omnes ferè recentiores, qui harmonicas institutiones conscripserunt. A primo enim tenebroso corpore, ait gravis scriptor Guilbertus Tornacensis *x*, infra quod nihil est, usque ad Deum,

S s s s 2 supra

p Ficin. in Timæum Platonis. *q* Nemes. de nat. hominis. *r* Isidor. l. 4. Ep. 125. *s* Ficin. lib. 7. Platonice Theologia c. 10. & 10. Sarisberien. lib. 1. Policratici. *t* Macrobi. in somn. Scip. l. 1.

u Bettinus. Apiario 10. progym. 1. propof. 3. *x* Guilberti. tract. de pace c. 14.

supra quem nihil est, quædam musica sive harmonia reperitur, per quam invicem universa coherent. Et ut Ruricius y Lemovicensis Episcopus ad Hesperium scribit. In harmonia mundi universa animantia bruta pariter, & elingua, incedentia, volantia, atque vocibus, etsi sono dissono, aut ore diverso, pari tamen affectu, quasi uno concentu in laudem proprii auctoris erumpunt, & potentiam quam promere nequeant, sentire se produnt. De harmonica animæ compositione ex placitis Platoniorum doctè & diffusè, sed obscurè differit Christophorus Marcellus libro 6. de Anima.

2. Cæterum cum de musica loquimur, piaculum grave esset ejus originem præterire. Eam plerique Græcorum ad Pythagoram, alii ad Mercurium, alii ad alios referunt, quorum mendacia recenset Bulengerus z Mendacia dixi, nam sacra Mosis historia docet * Jubal de progenie Cain fuisse patrem canentium citharæ, & organo. Quomodo autem Pythagoras ex sonitu malleorum musicam invenisse dicatur, tractat diffusè Jamblicus a in ejus vita, Plutarchus b in symposiacis explicans dictum illud antiquum, *Amor musicam docet*, Theophrastum laudat, qui libro de musica tria ejus principia facit dolorem, voluptatem, & instinctum divinum; nam unumquodque horum vocem à consueto modo averfam ad canendum inclinat. Sed si quis unquam amavit, sanè fatebitur Amorem primum musicæ inventorem, primum ejus principium esse. Amorem omnium artium, scientiarumque Magistrum vocant Platonici, prima tamen Amoris scientia musica est, teste ipso Platone in doctissimo illo convivio, quo ejusdem Amoris describuntur actiones. Hæc de musicæ origine dum scribo, occurrit mihi fabula quædam non indigna relatu, quod à viro summæ sapientiæ Philone Judæo c eam didicerim. Cum Deus, inquit, rerum omnium conditor è nihilo cuncta creasset, jamque hominem operum suorum principem constituisset, videns cuncta quæ fecerat, eorumque pulchritudinem suspiciens unum de Prophetis interrogavit, num aliquid ad universi perfectionem deesset. Deest unum, ait ille, quod tamen mihi prorsus necessarium videtur, de-

y Ruricius lib. 1. Epist. 5. z Bulenger. lib. 2. de Theatro, cap. 3. * Gen. 4. 21. a Jamblic. l. 1. cap. 26. b Plutarch. Sympos. lib. 1. q. 5. c Philo lib. de plantatione Noe.

est inquam concinnus sermo, qui omnia quæ tu creasti, tuamque bonitatem, & providentiam jugiter laudet. Placuit Deo hæc tam comoda admonitio, statimque musicorum genus creavit, qui Deum mirabilem in operibus suis dulciter decantarent. Significat adfabulatio aut solum esse, aut præcipuum musicæ usum divinas laudes resonare. Nescio autem an hujus fabulæ occasionem acceperit Philo ab Hermete illo ter maximo, qui scribit in Asclepio musicam suavitatem ad concinendas Dei cœlestiumque laudes hominibus indultam, ne terrenus mundus videretur incultior, si modulorum dulcedine caruisset. Verum has Nilotici calami argutias, ut Apuleius d loquitur, prætermittentes, jam ipsam musicam in sacrosancta Christi Ecclesia resonantem audiamus.

3. Ab ipso Domino, & ab Apostolis, ait Augustinus e, Psalmos & Hymnos canendi habemus documenta, & exempla, & præcepta. In veteri quoque testamento quam multiplex cantorum, ac musicalium instrumentorum mentio habetur, ut divina præconia ordinatissimis vicibus celebrarentur? Davidem in Canticis eruditissimum celebrat Augustinus f. Salomonem ejus filium musicæ item peritissimum Pineda g commendat. Quid Moses? quid veteres Patriarchæ? an musicam ignorarunt, quos adeo frequentes in divinis modulationibus sacrae literæ asseverant? Superfluum igitur fuerit sive ad probandam Ecclesiastici cantus antiquitatem, sive ad multam ejus utilitatem adversus novatores astruendam sanctorum Patrum, & Scripturarum testimonia coacervare. Stultus ego sim si rem clarissimam, & jam à multis auctoris illustratam velim clarius illustrare. Legendi de hæc re Bellarminus tom. 4. controversiarum lib. 1. de bonis operibus in particulari cap. 16. Albertus Pighius lib. 1. Ecclesiasticæ Hierarchie. Thomas Valdensis tom. 3. Doctrinalis tit. 2. Alphonsus à Castro lib. 4. adversus hæreses, Antonius Demochares lib. 4. de Missa cap. 12. & 13. Joannes Filescus Theologus Parisiensis libro 2. Selectorum. Ludovicus Cresolius libro 3. mystagogi. Pamelius tomo 1. Liturgicorum Latinorum. Franciscus Suarez tomo secundo de Religione libro 4. cap. 7. & 8. Baronius

d Apul. lib. 1. metamorph. e Aug. Ep. 119. c. 18. f Idem de civit. Dei lib. 17. cap. 14. g Pineda de reb. Salom. lib. 3. cap. 13.

anno 60. numero 24. Durantus Tolofanus lib. 3. de ritibus Ecclesiæ cap. 21. Scholastici cum D. Thoma 2. 2. q. 91. & alii multi.

4. Una autem difficultas hic enodanda videtur: An deceat Ecclesiam instrumentis musicalibus uti in divinæ Synaxis celebratione. Rem ambiguum reddunt diversæ diversorum sententiæ. Auctor quæstionum ad Orthodoxos in operâ Justini Martyris ^b cantum vocalem laudat, sed ad cantum adhiberi instrumenta non permittit. Sancti quoque Patres Joannes Chrysostomus ⁱ, & Isidorus Pelusiota ^a solis Hebræis permittit olim instrumenta scribunt ob eorum imbecillitatem. Damnat eadem instrumenta elegantissima oratione S. Aelredus ^l Abbas Rievallis Bernardi synchronus, & discipulus: Unde, inquit, cessantibus jam typis, & figuris, unde in Ecclesia tot organa, tot cymbala? Ad quid, rogo, terribilis ille follium status tonitruum potius fragorem, quam vocis exprimens suavitatem? Pergit sanctus Pater, & cantum quoque figurarum sugillans ait: Ad quid illa vocis contractio, & infractio? Hic succinit, ille discinit, alter supercinit, alter medias quasdam notas dividit, & incidit. Nunc vox stringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiori sonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando virili vigore deposito in femineæ vocis gracilitates acuitur, nonnunquam artificiosa quadam circumvolutione torquetur, & re-torquetur. Videas aliquando hominem aperto ore quasi intercluso halitu expirare, non cantare: ac ridiculosa quadam vocis interceptione quasi minitari silentium, nunc agones morientium, vel extasim patientium imitari. Interim histrionicis quibusdam gestibus totum corpus agitur, torquentur labia, rotantur oculi, ludunt humeri, & ad singulas quasque notas digitorum flexus responderet. Et hæc ridiculosa dissolutio vocatur religio: & ubi hæc frequentius agitantur, ibi Deo honorabilius serviri clamatur. Hactenus ille. Sed alii è diverso instrumentorum usum admittunt, & laudant. Et primo quidem Christianus Pædagogus apud Clementem Alexandrinum ^m instrumentis uti permittit. Deinde Prudentius ⁿ audiendus est, qui vivebat sub

^h Justin. q. 107. ⁱ Chrysost. in Psal. 150. ^k Isidor. lib. 2. Ep. 176. ^l Aelred. lib. 2. speculi charitatis cap. 23. ^m C. Alex. pædog. lib. 2. cap. 4. ⁿ Prudent. adv. Judæos.

Theodosio seniore, & filiis ejus. Sic autem canit:

Quicquid in ære cavo reboans tuba curva remugit,

Quicquid in arcano vomit ingens spiritus haustu,
Quicquid casta chelys, quicquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,

Æmula pastorum quod reddunt vocibus antra,
Christum concelebrat, Christum sonat, omnia
Christum,

Muta etiam fidibus sancti animata loquuntur.

Escripitoribus denique recentioribus Joannes Sarisberienfis Carnotensis Episcopus prodibit in medium, qui eodem quo Aelredus sæculo vixit, tempore scilicet Alexandri III. Is libro primo Polieratici musicam instrumentalem commendat his verbis. Ad mores itaque instruendos, & animos exultatione virtutis trahendos in cultum Domini, non modò concentum hominum, sed etiam instrumentorum modos censuerunt sancti Patres Domino applicandos, cum templi reverentiam dilatarent. Et si militantis Ecclesiæ tibi parva videatur auctoritas, vel triumphatrix illa præconia musicæ non tacebit, cujus seniores vidit, & tibi monstravit tonitruum filius, & voces eorum sicut citharædorum citharizantium in citharis suis. Quod si illos nondum audisti, Regem audias exultantem, qui te regni, & exultationis suæ vult esse participem. Ait enim, *Sumite Psalmum, & date tympanum, Psalterium jucundum cum cithara.* Ad quid inquis? Ut laudetis Dominum in tympano, & choro, in chordis & organo.

5. Constat igitur ex dictis, nec statim ab initio, nec ubique recepta fuisse musicalia instrumenta: nam etiam nunc Romæ in sacello summi Pontificis semper sine instrumentis officiorum solemnia celebrantur; & Ecclesia Lugdunensis, quæ novitates nescit, semper organa repudiavit, neque in hunc diem alievit. Non tamen damnari debet moderatus eorum usus, cum à sanctissimis, & sapientissimis viris, ac novissimè à sancto Tridentino Concilio approbatus & permittus sit. Lætificat organorum concentus tristes hominum mentes, & supernæ civitatis insinuat jucunditatem: sollicitat pigros, recreat diligentes; provocat justos ad amorem, peccatores ad compunctionem. Qui Deum diligunt, ait Clima-

S l l l l 3 cus

cus o ad hilaritatem & divinam dilectionem, atque ad lachrymas, & ex mundanis, & ex spiritualibus Canticis ac melodis excitari solent, qui vero voluptatibus addicti sunt, sibi colligunt materiam perditionis. Porro organa pneumatica ætate Juliani Apostatae adinventata fuisse docet Bulengerus p. Extat autem ejusdem Juliani Epigramma in organum, à P. Martino Morentino relatum præfatione in ejus Misopogonem, quod hic transcribere non gravabor.

*Quam cerno alterius nature est fistula: nempe
Altera produxit fortasse hanc ænea tellus.
Horrendum fridet, nec nostris illa movetur
Flatibus, at missus taurino è carcere ventus
Subtus agit læves calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, insignis & arte
Adstat, concordet calamis pulsatque tabellas:
Ast illæ subito exiliunt, & carmina miscent.*

Hæc organa statim audiri cœperunt in Ecclesia permittente Damaso Pontifice, ut quidam ajunt apud Cresolium q in Mystagogo. Sed verior, & communior sententia Platinae est asserentis eorum usum tempore Vitaliani Papæ circa annum Domini 660. in Ecclesiis incepisse. Desino, si prius Ecclesiasticos cantores admonerem, ne ad usum illicitæ voluptatis assumant, quod sancti Patres ad effectum pietatis instituerunt. Talis enim debet esse sonus, tam gravis, tam moderatus, ut non totum animum ad sui rapiat oblectationem; sed eorum quæ cantantur sensui, & pietatis affectui majorem relinquat portionem.

§. III.

Cantus Ecclesiastici qui fuerint primi inventores. De musicis, & cantoribus, eorumque discrimine. De tōnis, seu modis tropicis. Omnem musicæ mutationem malam esse. Cur ab hodierna musica non iidem effectus sint, qui ab antiqua. Actum obiter de triplici genere cantus Diatonico, Chromatico, Enharmonico.

1. **A**B Apostolis; & Apostolicis viris Ecclesiastici cantus initia fuisse doctissimus

o Climac. gr. 15. p Buleng. lib 2. de Theatr. q Cresol. lib. 3 Mystag. c. 27. r Baron. an. 601. m. 24. & seqq.

Cardinalis Baronius r tam evidenter ostendit, ut nihil ejus eruditioni adjungi possit. Quod autem Theodoretus s & Nicephorus r S. Ephrem Syro harmoniæ modulationis inventionem attribuunt, id ita intelligendum est, quod vel antiquum cantum in aliqua particulari Ecclesia instituerit: vel canendi methodum, & notulas intervallorum ac vocum indices aliquâ faciliori ratione innovarit. Sic Joannes Damascenus novam quandam musicæ rationem pro Ecclesiasticis cantibus adinvenisse perhibetur. Sic Magnus Gregorius non omnem cantum, sed planum & unisonum adinvenit, quo deinceps semper usa est Ecclesia Latina. Sic etiam Guido Aretinus Monachus S. Benedicti anno Domini vigesimo secundo supra millesimum maximâ omnium admiratione novam musicæ rationem, novasque claves edocuit, & manum quam vocant cum sex vulgaribus notis, adeo ut puer rudis & semigrammaticus paucis mensibus addisceret, quod homo grandævus, magnoque pollens ingenio vix pluribus annis addiscere potuisset. Erat enim ante ipsum difficillimus cantus, quem nunc balbutientes pueri nullo negotio ediscunt. Hoc item seculo Erycius Puteanus u vir eruditissimus, & omni doctrinâ refertus duobus editis libellis ad sex vulgares notas septimam adjungere conatus est, ut omnes vocum mutationes tollantur, quæ pueris majus negotium in cantu discendo facessunt; & hoc modo praxi musicæ multo facilior reddatur. Porro musica antiqua pro notis literas Græcas habuit, nunc rectas, nunc inversas, nunc alio situ super verba canenda collocatas. In media literarum usus, sed latinarum, de quibus earumque significatione in superscriptione cantilenæ extat Notkeri Monachi parvus tractatus in supplemento Bibliothecæ veterum Patrum editionis Colonienfis. In harmonia denique nostra diversa forma est, ut omnes norunt. Scripsit de notis musicis librum Alypius Græcus, cujus meminit Vincentius Galilæus in suo opere de nova, & antiqua musica, quod musicis, & cantoribus valde utile est. Cantorum verò, & musicorum magnum esse discrimen docet Boethius x. Cantor ille est, qui harmoniæ rationis expertus, & à musicæ scientiæ intellectu

f Theodoret. hist. Eccl. lib. 4. cap. 19. t Nicephor. lib. 9. c. 19. u Puteanus in Misarhena. & Pallade modèlata, x Boeth. de musica lib. 1. cap. ult.